

**ИКОНА БОГОРОДИЦЕ ЖИВОНОСНОГ
ИСТОЧНИКА ИЗ XVIII ВЕКА У МАНАСТИРУ
СВЕТЕ ПРЕЧИСТЕ – КИЧЕВСКЕ**

Позната симболична композиција којом се прослављају Богородичина чуда око манастира Зоодохос пиги, основаног изван зидина Константинопоља још у Јустинијаново доба, разматрана је у мноштву научних радова који су дотакли готово све њене аспекте.¹ Традиционално везано за монаштво и манастире, поштовање Богородичиних чуда јачало је благодарећи и текстовима различитог порекла. Међу најзначајнијима је била књига светогорског монаха Агапија Ландоса са Крита, „Амартолон со-тириа“ (Грешним спасение), први пут објављена у Венецији 1641. године, чији је словенски превод урадио Самуило Бакачич, монах светогорске лавре Св. Атанасија и која је послужила као основа потоњим литерарним варијантама.² Распрострањеност популарних рукописних и штампаних

¹ Истраживањима иконографског мотива Богородице извора живота, познатог из XIV века, међу првима се посебно посветио Д. Медаковић, *Богородица Живоносни источник у српској уметности*, ЗРВИ (1958), 203–211 (са старијом литературом); са незнатним променама пренето у: исти, *Путеви српског барока*, Београд 1971, 157–177; шире о култном поштовању Богородице Извора живота и служби која се чита у петак увече након Ускрса види А.-М. Talbot, *Epigrams of Manuel Philes on the Theotokos tes Peges and Its Art*, DOP 48 (1994), 135–165; о иконографији Богородице Извора живота у Леснову и тумачењу фунерарним обредом и профилактичком улогом представе в. С. Габелић, *Манастир Лесново*, Београд 1998, 172–174; са посебним освртом на епитете, иконографске варијанте и литерарне изворе, в. Ј. Магловски, *Богородица Живоносни источник. Драгуљи једне касно и поствизантијске теме*, ЗЛУ (2003), 181–191; повезаност теме за улазне просторе храма разматра Г. Геров, *Водата – Граница*, Проблеми на изкуството 1 (София 2002) /даље: ПИ/, 31–40, посебно 34–36; христијанизовану обраду култа Кибеле објашњава А. В. Поповић, *Богордица ΖΩΟ-ΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ: од Мајке богова до Мајке Божје*, Трећа конференција југословенских византолога, Византолошки институт САНУ, посебна издања књ. 25, Народни музеј Крушевац, студије и монографије књ.2, Београд – Крушевац 2002, 107–115; о обнови цариградског светилишта у раном XIV веку, празновању и развоју иконографске представе уп. N. Teteriatnikov, *The image of the Virgin Zoodochos pege: two questions concerning its origin*, in: *Image of the Mother of God*, ed. M. Vassilaki (Ashgate 2005), 225–238.

² Ђ. Сп. Радојчић, *Стари српски писци руске народности (од краја XV до краја XVII века)*, Годишњак ФФНС (1960), 207–213; Д. Медаковић, *Жефаровић и Све-*

корпуса Богородичиних чуда, као и својеврсно дефинисање у сликарским приручницима,³ доприносило је иконографској разноврсности теме у каснијој балканској уметности.⁴

Према досадашњем сазнању, приказе култног места Богородице Живоносног источника на територији Републике Македоније у иконопису срећемо почетком XIX века, а у зидном сликарству тек од средине тога столећа, али овај феномен није у целини научно разматран. Познате су иконе: зографа Трпе из Корче (1800. година) и анонимног мајстора (око средине XIX века) у Сливничком манастиру;⁵ Диче зографа с непознатим датумом у некадашњој скопској Св. Богородици и из 1860. у ризници цркве Св. Николе у Куманову;⁶ Петра Дебранца (1867) у скопској цркви Св. Спаса;⁷ престоно икона у цркви Св. Богородице Балаклије у Берову, рад

та Гора, Путеви српског барока, 257–263, посебно о популарним «Богородичницама», 261; И. Гергова, „Амартолон Сотирја“ на Агапий Ландос в Българската култура през XVII-XIX век, Црквене студије 3 (Ниш 2006), 204–424, са старијом литературом.

³ М. Медих, *Стари сликарски приручници II*, Београд 2002, 441–442; исти, *Стари сликарски приручници III*, (2005), 375; А. Василиев, *Ермини, технология и иконография*, София 1976, 94, 272. Тема је заступљена и у ерминији (л.148) Христа Хаџи Константиновича из Прилепа (1818. године), уп. *Словенски ракописи во Македонија I*, подготвил В. Мошин, Архив на Македонија, Скопје 1971, 354.

⁴ О развијању иконографије култа са примерима од XVI до XIX века, уп. Д. Медаковић, *нав. дело* (1958), 209–217; Δ. Παλλας, *Η Θεοτοκος Ζωοδοχος Πηγη*, Αρχαιολογικον Δελτιον 26 (1971), Μελεται (Αθινα 1973), 201–224; за још неке примере у фрескоживопису из XVII и XVIII века уп. Μ. Π. Παϊσιδου, *Οι Τοιχογραφίες του 17ου Αιωνα στους Ναους της Καστορίας, Συμβολή στη μελέτη της μνημειακής ζωγραφικής της δυτικής Μακεδονίας*, Αθινα 2002, 191, 192; Χατζηδάκης Μ., *Ελληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση* (1450–1830), τόμ. 1, Αθήνα 1987, 159; Ν. Χ. Παπαγεωργίου, *Το καθολικό Αγίας Παρασκευής και ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Φαμαρινας Γρεβενων. Συμβολή στη μελέτη τις θρησκευτικής ζωγραφικής στη δυτική Μακεδονία στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιωνα*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2004; Α. Δ. Παλιουρά, *Ζωοδοχος Πηγη Αρχοντοχωριου*, in: *Βυζαντινή Αιτωλοακαρνανία*, Εκδόσεις Ασινον, Αθινα (http://www.akarnania.net/archontoxori/greek/zp.html); G. Muka, *Art'ithenia Bizantina te Çetiret*, Tirane 1999, 76, 89, 90; Г. Гергов, *нав. дело*, 34–36; И. Гергова, *Црквата «Св. Никола» в с. Железна Чипровско*, Ниш и Византија IV, Ниш 2005, 343–364; М. Ракоција, *Манастир Свете Богородице у Сићевачкој клисури*, Ниш 2007, 72–74; за примере на фрескама и иконама из XIX века уп. С. Москова, *Зографији Захаријеви у Филибе*, изложба по повод 150 години от смртта на Захариј Зораф 1853–2003, Пловдив 2002, 20–22; С. Brisby, *An Icon of Theotokos Zoodochos Pighi – Богородица Живоносен источник – Mother of God Life Giving spring: Aspects of Later byzantine Art*, ПИ 4 (София 2003), 30–44 (са старијом литературом); о теми на гравурама в. D. Papastratos, *Paper Icons, Greek Orthodox Religious engravings 1665–1899, Volume I*, Athens 1990, 172–177.

⁵ В. Поповска-Коробар, *Сликарството во Сливничкиот манастир Света Богородица*, докторска дисертација, Филозофски факултет, Универзитет «Св. Кирил и Методиј», Скопје 2008, 21–22, Т. V.

⁶ М. Ф. Јовановић, *Православна саборна црква Свете Богородице у Скопљу*, in: *Споменица српско-православног саборног храма Свете Богородице у Скопљу 1835–1935*, Скопје 1935, 401–402, сл. на стр. 365; В. Поповска-Коробар–Ј. Зисовска, *Икони од Кумановско во црквата Св. Никола во Куманово*, Куманово 2000, кат. бр. 26.

⁷ Д. Медаковић, *Богородица Живоносни источник*, сл. 12.

Гаврила Атанасова из 1924–1939. године.⁸ Евидентирано је још неколико непубликованих икона различитих аутора из друге половине XIX века у Дебру, Гостивару, Демир Хисару и Прилепу, као и један бакрорезни отисак светогорског клишеа у цркви Св. Атанасија у струшком селу Октиси.⁹ Познате представе у зидном сликарству налазе се: у западном делу цркве Св. Ђорђа у Рајници, рад зографа Диче између 1848–1852. године,¹⁰ на јужном зиду наоса цркве Св. Ђорђа у Струги, рад браће Макаријевих из 1874. године¹¹ и у припрати цркве Св. Богородице у Осоговском манастиру, рад Д. А. Папрадишког с краја XIX века.¹² Примери којима се јасно илуструју виталност традиције, истовремени утицаји различитог порекла и променљиве интерпретације у раду једног истог аутора или радионице, изазивају интересовање и налажу шира истраживања.¹³

Чувени свети извор исцељитељске воде, кога подједнако посећују и хришћани и муслимани, налази се и у угледном манастиру Свете Пречисте југоисточно од Кичева, у северозападном делу католикона посвећеног Благовештењу. (Сл. 1) Занимљив амбијент око агиазме постепено је обликован после 1848. године, када је манастирска црква обновљена заслугом игумена Хаци Теодосија.¹⁴ Засведена камена конструкција подигнута изнад светог извора, отворена је према јужном улазу у цркву, док су јој зидови украшени иконама. На прилазу, где се из калајисаних посуда пије вода, постављен је „Јерусалим“, хаџиска икона из друге половине XIX века, у чијој је иконографији добила место и представа Зоодохос пиги.¹⁵ На источном зиду конструкције, изнад отвора кроз који се верници

⁸ Д. Матевска, *Споменици на живописот во малешевскиот крај од XIX век и почетокот на XX век*, Скопје 2003, сл. 27.

⁹ Уп. D. Papastratos, *Paper Icons*, No. 174.

¹⁰ Ј. Тричковска, *Живописот во црквата Св. Ѓорѓи Победоносец во с. Рајница, Дебарско*, магистарски рад, Филозофски факултет, Универзитет «Св. Кирил и Методиј», Скопје 2000, 119–123, сл. 2 на стр. 35.

¹¹ С. Цветковски, *Фрескоживописот и иконописот во Струга и Струшко од времето на преродбата*, докторска дисертација, Филозофски факултет, Универзитет «Св. Кирил и Методиј», Скопје 2008, 91–92, сл. 49.

¹² А. Николовски, *Македонските зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век – Андонов, Зографски, Вангеловиќ*, Скопје 1984.

¹³ За такву врсту анализе погодна су дела Диче зографа и његових следбеника, Петра из Дебра и Аврама Дичова, на пример, с обзиром на постојање Дичових ермиња које у пракси нису доследно примењиване. У том смислу, о Дичовој икони из 1860. са иконостаса врањске цркве Св. Тројице уп. А. Давидов-Темерински, *Традиционално и ново у делу Диче зографа (1819–1872/73)*, Саопштења 15–16 /2003–2004/, 158–160, сл.7.

¹⁴ О историји манастира познатог и под именом Крнино, архитектури и сликарству из различитих периода, види у Зборнику радова више аутора: *Манастир Света Пречиста–Кичевска*, Скопје 1990. Садржина простора око агиазме није разматрана.

¹⁵ Познато је, да је хаџиски пут православних са Балкана водио преко Цариграда и његових култних места. О спомен предметима из Свете Земље в. В. Хан, *Значај палестинских еулогија и литургиских предмета за новију уметност код Срба (XVII–XVIII столеће)*, Зборник 5, Музеј примењене уметности (Београд 1959), 45–76, посебно о „Јерусалимима“ 48–52, са старијом литературом; уп. и каталог изложбе са неколико примера такозваних „Божигробских платна“: *Поклонници по светите места*,

Сл. 1 Свети извор Кичевског манастира
Fig. 1 The holy spring of Kičevo monastery

Сл. 2 Икона, осма деценија XVIII века,
Кичевски манастир
Fig. 2 Icon, ca. 1770's, Kičevo monastery

Сл. 3 Икона Кичевског манастира,
детал
Fig. 3 The icon of Kičevo monastery,
detail

Сл. 4 Икона Кичевског манастира,
детал

Fig. 4 The icon of Kičevo monastery,
detail

Сл. 5 Икона Кичевског манастира, детал

Fig. 5 The icon of Kičevo monastery, detail

провлаче у нади за исцељење, смештена је двостарно сликана, чудотворна икона Богородице Одигитрије и Христа из 1642. године, која је, према легенди, сама означила место за изградњу ове цркве изнад светог извора.¹⁶ У нишама северног и западног зида унутар конструкције, до недавно су стајале две иконе Богородице Живоносног источника.

Нашу пажњу заслужује икона анонимног аутора, оквирно датована у крај XVIII века, која је после конзерваторских радова смештена у манастирској ризници.¹⁷ (Сл.2–5) У циљу историско-уметничке валоризације ове најстарије, нама познате, иконе Зоодохос пиги у државним границама Републике Македоније, нужно је установити како најближе аналогије, тако и њено место у истовременом ликовном стваралаштву, што би претстављало прилог ширем познавању балканског културолошког контекста.

Осим иницијала Божје мајке, Христа младенца и нечитких грчких текстова на свицима анђела, на икони нема других натписа. Развијеном иконографијом икона припада већој групи сродних композиција сликаних особито после 1727. године, када је обновљено цариградско култно место и појачана популарност Богородице Живоносног источника, односно после 1744, када су настали бакрорез Христифора Жефаровића у Бечу и икона из светогорског манастира Ксенофонта, чији су узајамни утицаји већ аналитички сагледани.¹⁸ Аутор иконе из Свете Пречисте Кичевске својим иконографским избором повезао је позната, могло би се рећи, кључна поствизантијска дела на тему Зоодохос пиги. У двоспратној фонтани, на којој су карактеристични атланти са иконе критског мајтора Виктора из друге половине XVII века,¹⁹ приказана је Богородица са дететом у крилу, док је анђели крунишу држећи свитке са хеиретизмима. Од разних типова Богородице који се срећу на иконама Зоодохос пиги (Оранте, Одигитрије, Платитере,

Художествена галерија „Д. Добровић“, Сливен 2002, кат. бр. 48–54. Полазак јеромонаха Теодосија за Јерусалим био је после 1838, а преузимање дужности игумена Свете Пречисте Кичевске 1840 године, уп. Н. Целакоски, *Кон историјата на манастирот Пречиста*, in: *Манастир Света Пречиста–Кичевска*, 47).

¹⁶ Натпис о обнови исте иконе у 1860. години забележио је сам зограф Дичо при дну Христовог попрсја, уп. Н. Целакоски, *нав. дело*, 42, 107 и А. Николовски, *Иконописот во црквата и параклисот на манастирот Света Пречиста*, in: *Манастир Света Пречиста–Кичевска*, 110.

¹⁷ Икона сликана техником темпере на ораховој дасци (рег. бр. 22033, димензија 84x58x3,5cm) конзервирана је у Националном конзерваторском центру – Скопје 2006. године, под руководством историчара уметности М. Машнић, која доноси основни опис и оквирно датовање, уп. *Проектен елаборат за конзерваторско-реставраторски работи на шест икони од манастирот Света Пречиста Кичевска–IV фаза* (бр. 07-433/4 од 03.04.2006). Друга истоимена и непубликована икона (рег. бр. 21982; 59 x 49 x 2 cm), рад је Аврама Дичова око 1880. године и данас стоји у западној ниши агиазме.

¹⁸ Д. Медаковић, *Богородица Живоносни источник*, 210–214; Д. Давидов, *Српска графика XVIII века*, Нови Сад 1978, 148–149, кат. бр. 40; D. Papastratos, *Paper Icons*, 172–173.

¹⁹ А. П. Вокотопулос, *Εικονες της Κερκυρας*, Αθήνα 1990, εικ. 256. Ова икона је и много касније послужила као модел, што потврђује литографија венецијанске штампарије Barozzi Lithopress (уп. D. Papastratos, *Paper Icons*, 177).

Неу-венулим цветом), овде је изабран један ређи, где се Богородичиним положајем тела, наклоњеном главом и отворених руку које пружа људима, наглашавају њена покровитељска и заштитничка својства. Фонтану окружује већи број исцељених и верних, онако како је то насликао и Дионисије из Фурне 1737. године.²⁰ Постављањем цариградске панораме у позадини, распоредом препознатљивих легендарних личности и њиховим кретањем, сликар је „модернизовао“ тематску варијанту према двема поменутим сликама – према Жефаровићевом бакрорезу из 1744. или према светогорској икони.

Директну аналогију, међутим, налазимо са истоименом иконом из солунске цркве Богородице Лагудиани, коју је историчар уметности Сотериос Кисас објавио као рад сликара Апостола из Водена из око 1750. године.²¹ Не само због специфичног Богородичиног приказа већ и због више иконографских подударности – као што су атланти, зооморфне маске на фијали и шестоугаони базен, додуше израђени у сребру, потом распоред фигура у одређеном ракурсу и у врло сличној одећи – солунска икона истих димензија је изванредно слична икони из Св. Пречисте Кичевске. (Сл. 6)

На основу сигнираних и датованих икона, како и убедљивих стилских атрибуција, зна се да је овај сликар, који се потписује и као Апостолис Лонгианос Водениотис, радио у периоду од око 1750. до око 1778. године, а да му се дела налазе у Грчкој и Бугарској. Чувају се у три солунске цркве: Св. Ђорђа под управом светогорског манастира Григоријата, Св. Богородице (Мегали Неа Панагиа) и у већ поменутој Св. Богородици Лагудиани (Панагиа Лагодигитриа), затим у цркви Св. Николе у Кожанима (Κοζάνη), где је угледни мештанин Константин Јован Сакеларије истакнуо

Сл. 6 Икона, око 1750, Св. Богородица Лагудиани, Солун

Fig. 6 Icon, ca 1750, The Holy Panagia Lagoudiani, Thessaloniki

²⁰ Α. Χηγγούπουλος, *Τεσσαρίς φορτές εικόνες του Διονισίου*, Χελλενικά 10 (1937), εκ. 2 (према С. Brisby, *An Icon of Theotokos Zoodochos Pighi*, fig. 3).

²¹ S. Kissas, *Thessalonian Painters in the Eighteen Century, A Preliminary Study*, *Balkan Studies* 24, (Thessaloniki 1983), 465–478, посебно 470, pl. IIIa. Разлика је једино у отсуству цариградске панораме, односно у присуству апостола Петра и Павла.

рад зографа Апостола на својој домаћој икони, у старој катедралној цркви у Водену (Εδεσσα) и Св. Богородици у Гуменци (Γουμηνήσσα).²² По једна икона се налази у Уметничкој галерији у Пловдиву²³ и Архолошком музеју у Софији.²⁴

Стваралачка путања овог вештог мајстора словенског порекла, кога помиње и француски дипломата Кузинери у свом путопису о Македонији штампаном у Паризу 1831. године,²⁵ није сасвим истражена. Публиковане иконе, као и ова из Кичевског манастира испуњене су барокно-рокајном атмосфером – солидно постављена композиција са перспективом, звучни колорит основних боја и допадљивих нијанси, као и избор аксесорних елемената изведених сигурним цртежом. Коректно пропорционисане фигуре, чија су лица утопљена у врло широке мрке плохе инкарната, имају мекано драпирану одећу с истрвеним златом. Очигледно је да се зограф из Водена ликовно формирао угледањем на дела великих критских сликара који су претежно боравили на Крфу од друге половине XVI до почетка XVIII века. Као да је учио са икона Дамаскиноса, Виктора, Стефана Цанкароле, Емануила Цанеса, Јоаниса Москоса или Теодора Пулакиса и скромно примењивао њихове појединости.²⁶ Свакако, на његову делатност имала је утицаја и савремена графичка уметност.²⁷

Тражећи одговор на питање како је икона Богородице Живоносног источника доспела у манастир Свете Пречисте Кичевске, чини нам се важним податак да је управо једна од потписаних Апостолових икона из 1768. у солунском Св. Ђорђу, како је при дну Богородичине иконе написано на грчком, била дар извесног Илије Богдана Рекалије из Дебра.²⁸ (Сл. 7) То указује на могућност да је приближно у исто време настала и наша икона, као и да ју је можда поклоник из ове македонске области донео у кичевски манастир. У прилог њеног датовања у седму или осму деценију XVIII века иде и напред наведено поређење са солунском иконом на исту тему и

²² Исто, 468–471, pl. I–III; годину (1761) израде икона за иконостас у Водену наводи I. Pesiridou, *Old cathedral of Edessa* (http://odysseus.culture.gr/h/2/eh251.jsp?obj_id=1762).

²³ П. Тотева, *Икони од Пловдивския край*, София 1975, 9. Атрибуција ове иконе из 1778. код И. Гергова, *Църковната живопис в Пловдивския край през XVIII и XIX в.*, in: *Θεσσαλονίκη και Φιλιππουπόλη σε параллелους δρόμους, 18ος - 20ος αιώνας*. Θεσσαλονίκη 2000, 754, сл. 1

²⁴ Потписану икону из 1775. објавила је И. Гергова, *Паметници на црквоното изкуство XIV–XIX век од Националният Археологически музей*, София 2008, I.12, сл. на стр. 6.

²⁵ А. Василиев, *Български възрожденски майстори*, София 1965, 301; S. Kissas, *nav. delo*, 467–468.

²⁶ А. П. Вокотопулос, *Εικόνες της Κερκυρας*, εκ. 22–25, 110–113 (иконе Дамаскиноса), 61–64 (Цанкароле), 294 (Цанеса), 304 (Москоса). Упореди и дело Николе Калергиса из прве половине XVIII века, A. Z. Mylona, *The Zakynthos Museum*, Athens 1998, cat.no. 22.

²⁷ Такав је пример Жефаровићев бакрорез Богородице Олимпиотисе из 1752. године, дониран цркви у Еласони од ктитора Јована Здравка из Кожана, уп. Д. Давидов, *нав. дело*, кат. 59, сл. 72–75.

²⁸ S. Kissas, *nav. delo*, 470, pl. IIa.

Сл. 7 Икона, 1768, Св. Ђорђе, Солун
Fig. 7 Icon, 1768, St. George, Thessaloniki

Сл. 8 Икона, 1778, Св. Богородица
Перивлепта, Охрид
Fig. 8 Icon, 1778, The Holy Virgin
Peribleptos, Ohrid

највероватније од истог аутора, из око 1750. године. А да ли је набављена у Солуну, познатом трговачком центру за куповину икона, можда чак и при повратку са хаџилука у Свету земљу – не може се знати, иако је то била врло честа пракса.²⁹

Скренули бисмо, најзад, пажњу и на ликовне сродности једног сликарског круга из друге половине XVIII столећа. У претходним истраживањима тај смо сликарски круг назвали „охридска пробарокна група“, пошто се њихове најраније датираниконе у Македонији, из 1778. године, налазе на иконостасу охридске Богородице Перивлепте (Сл. 8), а у одсуству потписа тај нам се назив учинио прикладним за издвајање из различитих скупина мајстора тога периода.³⁰ Сматрамо да би се бар један од зографа ове групе могао довести у везу са Апостолом из Водена, с тим што је њихова барокна оријентација уздржанија, можда због конзервативније клијентеле Дебарско-кичевске епархије, која је тада била највећи на-

²⁹ Иконе су доношене из Солуна и у неким црквама Карловачке митрополије у првој половини XVIII века, види S. Kissas, *nav. delo*, 477, са старијом литературом. О тој плодној радионици у чијем су саставу и зографи из Јанине, в. А. Tourta, *Aperçu de la peinture religieuse a Thessalonique et ses environs au XVIIIe s. peintres et courants artistiques*, ПИ 2 (1997), 18-22. Њихова распрострањеност се прати и у Македонији, уп. В. Поповска-Коробар, *Икони од XVIII век со епирска провениенција*, Зборник за средновековна уметност бр. 3, Музеј на Македонија (Скопје 2001), 186-196.

³⁰ В. Поповска-Коробар, *Иконописот во Охрид од XVIII век*, Скопје 2005, 106-138.

Сл. 9 Икона, 1778-1780, Св. Никола-Геракомија, Охрид

Fig. 9 Icon, 1778-1780, St. Nicholas-Gerakomia, Ohrid

ручилац. Ликовни поступак једног анонимног аутора на иконама из Охрида, Скопља или Бигорског манастира, на пример, које датирају из последњих деценија XVIII века,³¹ врло је близак делима зографа Апостола. Почев од карактеристичне плаво-зелене позадине, преко сликане архитектуре и пејзажа, до морфологије лица и дуктуса слова у грчким и словенским натписима, запажају се стилске подударности. Поменимо да је међу тим иконама и једна св. Наума Охридског са сценама из живота и његових чуда, чији је образац одавно препознат у Жефаровићевом бакрорезу из 1743. године.³² (Сл. 9)

Досадашњи релативно оскудни подаци о воденском мајстору недовољно говоре и о евентуално тимском раду или његовим сликарским следбеницима. Није искључено да ће се даљим истраживањима утврдити повезаност радионице Апостола из Водена и значајне ликовне продукције у Македонији на измаку XVIII столећа.

³¹ Исто, сл. 7-17, 26-32, 60-66.

³² Ц. Грозданов, *Утицај Христофора Жефаровића на стварање македонских мајстора XIX века*, in: *Западно-Европски барок и Византијски свет*, Зборник радова, САНУ књ. LIX, Београд 1991, 218, сл.3; В. Поповска-Коробар, *Иконописот во Охрид*, 109-110, сл.11-12.

* Порекло фотографија: 1, 9 (В. Поповска-Коробар), 2-5 (Национални конзерваторски центар-Скопје), 6 (према S. Kissas), 7 (И. Гергова), 8 (М. Георгиевски).

Viktorija Popovska-Korobar

THE 18TH CENTURY ICON OF THEOTOKOS ZODOCHOS PIGHI AT THE KIČEVO MONASTERY OF THE HOLY VIRGIN IMMACULATE

The images of the miraculous site of Theotokos Zoodochos Pighi in Constantinople can be found on the early 19th century icons and the mid-19th century wall paintings from the territory of the Republic of Macedonia. This is why, the icon from the monastery on the south-east from Kičevo, the earliest one, so far, depicting this subject, is so interesting. Originally, it was placed on a construction above the Holy Spring, to the north-west of the catholicon devoted to the Annunciation. Today it is kept in the monastery treasury. (Fig. 1)

A stylistic analysis of this unsigned icon suggests the attribution to the painter Apostol from Voden (Edessa, Greece), painted, most probably, in 1770's. (Fig. 2-5) We find the closest analogy to the icon with the same size, from the church of Panagia Lagoudiani in Thessaloniki, published by S. Kissas as a work of Apostolis Longianos Vodeniotis from ca. 1750's. (Fig. 6) There are only few available data for this author of Slavic origin, presenting him as an icon painter in the period between 1750 and 1778, as confirmed in Greece and Bulgaria. Considering his artistic education, the influences from the works of the great Cretan painters connected with Corfu, as well as the prints from the 18th century are obvious.

An answer to the question of how did the icon of Theotokos Zoodochos Pighi arrive to the Kičevo monastery, could be sought in the possibility that it was a pilgrim donation, previously bought in Thessaloniki, a well known distributive center. The fact that in 1768 an icon by the same author, Vodeniotis, was donated to the church of St. George in Thessaloniki by a man originating from the region of Debar - not far from Kičevo could be a mere coincidence. (Fig. 7)

On the other hand, a number of unsigned icons from two final decades of the 18th century from the churches in Ohrid, Skopje or Bigorski monastery, for instance, having stylistic characteristics very close to the works of Apostol from Voden, encourage us for further researches of the atelier connected with this painter. (Fig. 8-9)

